

CRAZY COMMUNISM OF SERIEUZE KANS?

Hoe ga je om met toeristen die vooral geïnteresseerd zijn in een verleden dat jijzelf liever zo gauw mogelijk vergeet? In Nowa Huta, prototype van een socialistische industriële stad nabij het Poolse Krakau, vinden jongeren creatieve oplossingen.

Na een ritje in een Trabant stap je uit bij een jaren zeventig appartement voor een rondleiding onder het genot van een glas wodka en augurken. Een groep jonge Polen is begonnen alternatieve tours voor toeristen aan te bieden in de socialistische new town Nowa Huta. Gebouwd aan de rand van cultuurstad Krakau, vormt Nowa Huta een schril contrast met de druk bezochte Krakause historische binnenstad, ook wel het 'Florence van Polen' genoemd. Jonge ondernemers uit de regio springen in op een toenemende vraag naar gethematiseerde en op maat gemaakte toeristische producten. Op zoek naar een authentieke ervaring vormt de recente socialistische geschiedenis zo'n nieuw toeristisch product. Dit artikel geeft een inzicht in de rol die toerisme kan spelen om creatieve ondernemers een kans te geven betwist erfgoed in een nieuw daglicht te zetten.

Ongewenst erfgoed?

Na de val van het IJzeren Gordijn werden de poorten naar de voormalig socialistische staten in Centraal en Oost-Europa wijd opengezet voor toeristen uit het Westen. Men wilde de veertig jaar socialisme zo snel mogelijk achter zich laten en richtte zich op toenadering tot de Europese Unie. Het socialistische verleden werd zoveel mogelijk genegeerd, pre-socialistische folklore werd in ere hersteld en 'typisch Europese' cultuursteden werden gepromoot. Zo werden Praag en Krakau in 2000 de eerste post-socialistische Europese Cultuurhoofdsteden.

Veel andere steden worstelden echter met hun

socialistische erfgoed (zie ook artikel van Vermeer in deze AGORA); behalve dat het herinnerde aan een verafschuwde verleden, paste het erfgoed niet in de beoogde, post-socialistische nationale identiteit. Vooral de enorme communistische pronkstukken in de vorm van bombastische paleizen of modernistische hoogbouw midden in de stadscentra waren een doorn in het oog van zowel bewoners als regeringen. Tot op de dag van vandaag confronteren deze gebouwen bewoners dagelijks met dit verleden.

Eerste socialistische stad van Polen

Een stad waar het schier onmogelijk was om het socialistische verleden uit te wissen, is het Poolse Nowa Huta. Nowa Huta werd in 1949 gebouwd rondom een van Polens grootste staalfabrieken als ideaaltypisch model van het socialistische realisme. De ideologie van de socialistische stad was onder meer terug te zien in de architectuur, in straatnamen als de Zesjarenplanlaan en de naam van de lokale krant: 'Budujemy socjalizm' (*Laten we socialisme bouwen*). Het verhaal gaat dat de locatie naast Krakau niet alleen gekozen was vanwege het vlakke terrein, de nabijheid van grondstoffen uit Oekraïne of een groot aanbod van arbeidskrachten. Krakau werd beschouwd als een intellectuele stad zonder socialistische traditie, en dus als een potentiële bedreiging voor de ordehandhaving. De bouw van Nowa Huta, dat duizenden arbeiders ging huisvesten, moest zodoende de steun voor het socialisme vergroten in het zuiden van Polen, en van Krakau een

proletarische stad maken. Op het hoogtepunt, eind jaren zeventig, waren de staalfabrieken in Nowa Huta de grootste in Europa en woonden er 223.000 mensen in de stad.

Botsende verwachtingen

Voor veel Westerse toeristen boden de 'nieuwe' landen na het heropenen van de grenzen een spannend alternatief voor het massatoerisme elders in Europa. Hun massale interesse past in een meer algemene verandering in postmodern toerisme, waarin toeristen niet alleen steeds meer op zoek zijn naar unieke ervaringen, maar ook nog eens ervaringen die aansluiten op persoonlijke interesses. Veel toeristen die Centraal en Oost-Europa bezochten, waren dan ook geïnteresseerd in het communistische verleden van de regio. Deze nieuwsgierigheid stuitte echter op onbegrip bij de ontvangende gemeenschappen. Onbegrip dat niet alleen afkomstig was van bewoners. Ook toeristische diensten en organisaties gaven er de voorkeur aan de periode van het socialisme te verzwijgen.

Stadssafari

De Poolse jongeren in Nowa Huta springen nu in dit gat dat is achtergelaten door de traditionele toeristische diensten. Een groep jonge stadsgidsen uit Krakau kwam op het idee zogenaamde stadssafari's te organiseren voor toeristen die de alternatieve plekken van Krakau willen bezoeken. De inhoud van hun 'Crazy Guide Communism Tours' wordt aangepast aan de wensen van de deelnemers. Met het concept anticiperen ze op de specifieke wensen van de postmoderne toerist, die inmiddels massatoerist geworden is in 'Europees, niet-communistisch' Krakau. De nabijheid van Krakau speelt dus een grote rol in de ontwikkeling van het toeristisch potentieel van Nowa Huta én (indirect) in het herwaarderen van socialistisch erfgoed als toeristisch product. Het grote contrast tussen beide steden is onderdeel van de beleving.

De toeristen ervaren in een Trabant, bij de staalfabrieken, in een traditioneel restaurant en uiteraard op straat een gereconstrueerde versie van het dagelijks leven in het Nowa Huta tijdens het communistisch bewind. Door kitscherige attributen uit het verleden te combineren met ervaringen van bewoners, vormen de tours een aantrekkelijke combinatie van vermaak en informatie. Daarbij ligt de nadruk op het alledaagse leven in Nowa Huta, waardoor in de tours geen politiek oordeel geveld wordt over het socialisme in Polen. 'Crazy Guides Communism Tours' is zodoende, ondanks dat de naam wellicht anders suggereert, een voorbeeld van een pragmatische, apolitieke benadering van socialistisch erfgoed.

De bouw van arbeidersstad Nowa Huta moest de steun voor het socialisme vergroten

Nieuwe post-socialistische identiteit?

Inmiddels is ook het officiële toeristenbureau van Krakau overtuigd van het toeristisch potentieel van Nowa Huta. Zo zijn er op straat borden te vinden met toeristische informatie; vrij uitzonderlijk voor een grijze buitenwijk. 'Een levende legende van het communisme', zo valt op hun site te lezen. Het klinkt even alsof het socialistische verleden door middel van toerisme een nieuwe plek in de Poolse post-socialistische identiteit veroverd. Maar even

Informatiebord voor toeristen.
Foto van Van den Berg en De Weerd

Arlette van den Berg (arlette.vandenberg@ees.kuleuven.be) is naast haar baan als juniordocent sociale geografie aan de Universiteit Utrecht betrokken bij een Europees projectvoorstel over het toeristisch potentieel van new towns aan de KU Leuven.

Remmelt de Weerd (mail@remmelt.eu) is politiek geograaf met bijzondere interesse voor burgerschaps- en identiteits-vraagstukken in post-socialistisch Europa.

verder op de website lezen we de dreigende woorden: '(...) a hallmark development from the days when the watchful eye of Comrade Stalin kept vigil from the Kremlin'. In de resterende tekst wordt vooral ingegaan op de interessante stedenbouwkundige facetten van Nowa Huta 'vanuit een ander oogpunt', zoals de strakke planning van de stad of de oorbel uit 2000 voor Chr. die er werd gevonden. Met een dergelijke neutrale weergave van de geschiedenis kan voorbij gegaan worden aan het socialistische aspect ervan; hetgeen ook terug te zien is op de borden met toeristische informatie.

De 'Crazy Guides Communism Tours' proberen de toerist juist zoveel mogelijk te betrekken bij het socialistische verleden, zonder zich er politiek over uit te spreken. Het verleden wordt niet gedemoniseerd, waardoor Nowa Huta en haar bewoners het een positieve plek kunnen geven in hun post-socialistische identiteit. Een verdere, duurzame uitbouw van deze nu nog toeristische nichemarkt op vergelijkbare plaatsen heeft daarmee de potentie een waardevolle bijdrage te leveren aan zowel het behoud van modern cultureel erfgoed, als het welzijn van haar bewoners.

Literatuurselectie

Knudsen, B. T. (2010) The past as staged-real environment: communism revisited in The Crazy Guides Communism Tours, Krakow, Poland. Journal of Tourism and Cultural Change, 8, nr. 3, pp. 139-153.

Kotlinsky, W. (2004) The Government's role in stimulating national tourism development: the case of Poland. In: Hall, D. (Ed.) Tourism and Transition. Governance, Transformation and Development. Wallingford: CABI Publishing.

Stenning, A. (2000) Placing (Post-) Socialism The Making and Remaking of Nowa Huta, Poland. European Urban and Regional Studies, 7, nr.2, pp.99-118.

Young, C., & Kaczmarek, S. (2008) The Socialist Past and Postsocialist Urban Identity in Central and Eastern Europe. The Case of Łódź, Poland. European Urban and Regional Studies, 15, nr. 1, pp.53-70.